

128
A. HANSEN

Keelest ja luulest

KIRJASTUSEUHISUS „MAA“ TALLINNAS

2428

F. 10.
28

ANTON HANSEN

1904.

KEELEST JA LUULEST

A 2518

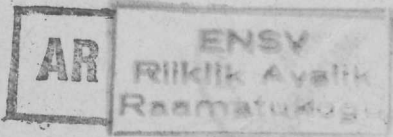
KIRJASTUSE-ÜHISUS „MAA“

MCMXV

ANTON HANSEN

KEELEST JA LUULEST

Ar 915
Tammisaare

Дозволено военной цензурою
Trükitud „Ühiselu“ trükikojas Tallinnas

Mis teadlasi on meil ikka kõige rohkem olnud? Keeleteadlasi.

Kus walitseb meil kõige suurem segadus? Keeles.

Tähendab, kui te loogikas kõwa olete, wõiksite järeldada, õnnetu keel, mis keeleteadlaste kimpu satub. Armastate teie aga mõttetarku, siis wõiksite ühe wiimase sõnadesga öelda: tantsiwa täbe sünnitamiseks peab weel khaos (ürgsegu) leiduma. Kuid edasi astudes näete, et loogika terariist on, mis niihästi wõõra kui iseoma ihu lõikab, ja mõttetargad on ammugi teiste mõttetarkade poolt ümber lükatud. Kõik tekkiw on häwinemisewäärt.

*

Aga praeguse silmapilgu kohta jääb ometi makswaks, et meil keeles suur segadus walitseb ja et segajad keeleteadlased on. Nemad on kuldawäärt mehed, kuid ainult korraldamises, korraspidamises. Nemad on head politseinikud. Ja mida wanem, seda parem politseinik. Uue korra loomises? Millal on politseinik uut korda armastanud? Korrapidajad on alalhoidlikud. Kuulake mis Wene ʒ'i wõi Inglise ja Prantsuse kirjawii-side kaitseks öeldakse. Aga kui mitu tuhat tonni küll see laew peaks kandma, mis selle wana korra pärast walatud pisarad ühe lastiga tahaks ära wiia ja taewa tallele panna? Keeleteadlane ohwerdab ennem oma hingeõnnistuse kui ta mõnest gi'st wõi ki'st, pea'st wõi pää'st wõi mõnest s'i-wibalikust lahkub. Hakkab aga keeleteadlane kord keelt murdma wõi puhastama, siis teeb ta seda ikka ja alati, teeb seda ka seal, kus selle läbi keegi õnnelikumaks ei saa, teeb seda sagedaste ainult selleks, et aga murda ja puhastada, sest see on ju tema eriala, tema amet, elukutse. Ja milleski peab ometi oma terawmeelsusest ja algatuseannet ilmutama. Aga mis ütleb waene keel, kui sarnaseid murdjaid ja puhastajaid enam kui üks leidub!

Meie keeleshpad on kas wanad wõi päris-

wanad, noored wõi pärisnoored ja igäühel on oma seisukoha kaitseks midagi mõistlikku öelda. Kõige kindlamalt seisawad nad aga siis, kui wanad oma wanaduse ja noored oma nooruse peale koputawad. Otse ülewaks muutub meeoleolu, kui näed, et niihästi wanad kui noored wanadusest tuge hakkawad otsima. Wana on auwäärt ja sellepärast püütakse teineteist wanadusega üle trumbata. Otsitakse, nositakse ja tustitakse, nii et näod tolmust hallid, sest wõidupärg peab ju sellele saama, kes kõige wana, kõige iganenuma, kõige enam ununenud sõna wõi wormi wõi sõna kirjutuswiisi tarwitusele wõtab.

Õnnelikud inimesed, kes sarnastes asjades rahuldust leiawad! Weel tänapäew olgu nad õndsate hulka arwatud, kui nad waimustusega oma tööle asuwad.

Igäüks tahaks omataoline ilmapäästja olla — ka keeleteadlasena. Missuguse joo-wastawa nukrusega olen ma waadelnud, kudas keeleteadlased wagade kannatajatena Puschkini ja Goethe keele pärast piinlesiwad: nii hirmus palju leidus seal inetusi, barbarismusi, aga mis peaasi — wigu, wigu, wigu! Kuid Goethede ja Puschkinite keele pärast pole ma kunagi mures olnud. Nende keele ainuke halb omadus on see, et

ka tema wõib wananeda ja et teda siis kurjaste hakatakse tarwitama, öeldes: mis Goethega wõi Puschkiniga kokku ei käi, on wale, wigane. Nagu wõiks Pushkini keel õigem olla kui Juhan Hirmsa kirjade oma, wõi nagu peaks Hans Sachs'i keelt Goethe seisukohast parandama hakkama. Kahetsewnukrale muigele ajab sellepärast piibli keele rewiderimine wõi Kalewipoja parandamise mõte. On siis Kalewipojas parandamisewäärt ainult keel? Kas ei peaks kogu Kalewipoega parandama? Kumb on Kalewipojas suurem wiga, kas Kreutzwaldi keel wõi tema kohatu ratsionalismus?

Kirjanduslikud teosed, mis teatud aja-järgul ilmunud, wõiksid inimlikkude dokumentidena ainult tõenduseks esineda, missugused astmed meie keelearenemisel on olnud. Neid parandada! Ka loodust parandatakse: puid pügatakse, täkkusid ruunatakse, koertel raiutakse sabad maha ja inimestele pannakse waltshambad.

Issand olgu neile armuline!

*

Aga ehk teeb mõni kergemeelne eelmistest ridadest kasuta järelduse, nagu wõtaks siin sõna mõni uus keeleapostel, kel salataht on niihästi wanade kui uute keelemeeste

tühjakstunnistamiseks; nagu pandaks siin uus keelepott porisema, mis Berlinist ega Helsingist ei lõhnaks? Eksite! Nende ridade kirjutaja ei oska ühtegi keelt nii õieti ja hästi, et ta seda teistele wõiks õpetada. Kõige vähem aimu on tal oma emakeelest ehk ta teda küll, wõib olla, rohkem on õppinud kui ühtegi wõõrast keelt. Õppimine wõib ainult otsusele wiia, et meie emakeelt kunagi halwenine pole mõistetud kui tänapäew, aga waewalt on ka kunagi paremat keelt esitatud, kui käesolewa ajajärgu meeste mõnes teoses. Siin wõiks meie ühe parema keelemeistri sõnu meelde tuletada:

„Mõnest kõlanud puhangust helipill.

*Harvast seemnest mu Tuulemaal tõusnud
[lill.”*

Kudas on see wõimalik?

Keelesegaduse nähtawast suurest kurjustest tärkab lõpmata tulus õpetus, nimeit. igauks on oma keele sepp. Tahad sa meistriks saada, siis tao ja pinni, õpi uut ja unusta wana, iseäranis pane wiimase peale rõhku, sest see on kõige raskem: inimese waimu üks suurematest puudustest on ju annete kehwas unustamises. Ei julge sa oma keelega üksi jääda, siis jutlusta ja wõida poolehoidjaid — nõnda talitawad nõr-

gad usklikud, kes teiste usus iseenese usule kinnitust otsiwad. Aga asjata oleks arwata, et jutlus ikka head ja tõde tähendab. Harwa leidub jutlustajat, kes oma sõnade järele teeb, ja waewalt leidub tänapäew Eestis keeleteadlast, kes oma keelt mõistab. Alles hiljuti olin ma kergeusklikult teises arwamises. Õppimisega leiab aga, et meie ainuke lektor oma grammatikat niisama wähe oskab tarwitada, kui Aawik oma reeglitest wäärdu mata kinni pidada. Aawik seletab oma kõrwalekaldumisi arwamiste muutusega. Noh — siis jääme uusi muutusi ootama! Jõgeweri arwamised näiwad vähem muutlikud olewat kui tema keelelised teod. See on tema kõwem külg. Liha on ikka wägewam kui waim ja wägewamale alla heita on suur tarkus.

Wast on tululikum keelt tarwitada kui temast targutada. Ikka on ülewam tundmus luua kui loomist analüserida. Goethel polnud ometi keelesepitsemine eeltingimiseks, et oma jäädawaid töid luua. Ennem määras see, mida luua taheti, keele. Ja ärgu tuldagu siin Saksa keele suure arenemisega. Kuni wiimase ajani on Saksa keele suuremad meistrid just oma keele kohmakust ja puisust siunanud ja mõttega ümber käinud, et oma töid mõnes muus

keeles kirjutada. Alles luues märkasiwad nad wast imestusega, mis selles siunatud kohmakuses helisewat ja painduwat on. Uus algupärane ja rikastatud keel tekkis wastawast waimust. Loomisetöö süwenemisega ja arenemisega süwenes ja arenes ka keel. Ja mitte ainult luuletamises. Ka Kant heitles oma keelega niisamuti nagu mõtetegagi; süsteemi loomine oli niisamara raske kui wastawa keele leidmine; ühe loomine tähendas teise loomist. Niisama teatakse Plato kohta tõendada, et ta oma keelega vähem pole wõidelnud kui oma ideedeilmagagi.

Sellepärast tundub, nagu oleks Aawik oma uue keele problemi pisut liig kergeks teinud, kui ta lahenduse abinõuna õudsuse ja hirmuromanide tõlkimist mõtleb tarwitada. Kuulduks nagu jesuitide paatri hääl: eesmärk pühendab abinõu. Aga miks ei kirjastata siis ka were- ja kiimaluseromanisid, neid loetaks ju weel rohkem? Wõi antagu „lori“-laulikud ja Irmgardid uues keeles wälja. Kuid kahtlane on niisugune loomisetöö, wast seda kahtlasem, mida rohkem ta poolehoidjaid leiab. Kari on tähtjas politikas, aga mida on politikaga tõestatud?

Wiimasel ajal oleme kõik kanged oma-

pärasuse unistajad, aga ehk oleks siis aeg uskuda, et ainult omapäraste tööde loomine ka ihatud uue omapärase keele toob. Ehk on ometi tõenäolik, et „Tuulemaad”, „Tabamata imed”, „Popid ja Huhnud” ning „Kauged rannad” keele alal rohkem korda saadavad kui oodatud suurteose keele äramääramine, ehk meil küll lähemad teated selle kohta puuduvad, missugune see teos peab olema wõi millal ja kellelt ta ilmub. Tundub, nagu tahetaks siin neid uendajaid jäljendada, kes ühiselulisi reformisid mundri põhjaliku muutmisega algawad. Munder on ju tähtis asi, aga nii sagedaste tehtakse tema pärast liig suurt müra ja loodetakse temast ülearu palju. Ennem tahaks oodata algupäraseid töid, mis maa wõidawad ja nõnda ka oma keele meile luusse ja lihasse ajawad. Murtakse luues meie waesel keelel mõni küljekont wõi painutatakse tema selgroogu, siis hakkame uskuma: nõnda pidi see olema, ja me heidame alla. O, ma arwan isegi, et looja meie keele wastu nii armuta wõib olla, et me teda kurjategijaks hakkame pidama. Aga ärge unustage — kuritöö wõib nii mõnigi kord teenäitajaks tulesambaks saada. Sellepärast ei tee meile iseäralist meeolehärma keeleteadlaste mured ja pingutused üksi-

kute wormide ja maadlushaigus õigekirjutuse pärast, sest lõpuks on ainuke õige worm ometi see, mida tarwitama hakatakse, tulgu ta keeleteadlase katlast wõi maamehe sepikojast. Tahaksin tarwitusele wõetud keelewiga näha, mida isegi meie keeleteadlased analoogiaga wõi millegagi muuga kui woorust seletada ja põhjendada ei oskaks. Külmaks jätab aga waatleja ka wõhikute, iseäranis haritud wõhikute hädaldamine, et nad uuenewast Eesti keelest jagu ei saa. Neile leidub ainuke wastus: õppige; ka emakeelt peab surmani õppima. Te olete suured rahwuslased, aga miks tahate siis Wiener tantsudele ja Pariisi moodidele rohkem aega pühendada kui emakeelele. Te olete waimustatud isamaalased, noh siis tooge see hirmus ohwer, et te isade keeles pisut wana unustate ja uut omandate.

*

Meie keel on muhenemise-ajajärgus. Aga kas ainult keel? Kas ei ole ka meie waimu- ja hingeelus mingisugune haruldane käärimine nii mõnigi aasta juba aina maad wõtmas? Mis tähendab nõnda nimetatud Noor-Eesti liikumine ja mis kipitab südamel neil kõige noorematel, keda momentlasteks on hakatud hüüdma? Kas

see kõik ainult wõõrsilt laenatud udemeid esitab? Waewalt! Wõõras eeskuju wõis nii mõnigi kord äratajaks, julgustajaks, ka liialdusele ukutajaks olla, kuid pealiskaudne oleks teatud liikumist ainult wõõra mõjuga seletada. Nõnda wõiks nende isamaalaste kilda langeda, kes marxismust kui wõõrsilt laenatud taime kodumaalt mõtlewad hurjutamisega wälja peletada. Ei, mu armsad, marxismus idaneks meil ka siis, kui me tema nime ei teaks!

Noortel kibeleb midagi uut rinnas ja nad katsuwad sellest teistele uskumapanewalt teatada. Aga uuest rääkida on raske, temale kuju anda peaaegu wõimata. Uue algus peitub seal pool teadwuse läwe, hõljuhmingisuguses müstilises unistuse udus ja nõnda kalduwad noored arwamisele, et udusest ainult uduse keele ja uduste kujudega aimu wõib anda. Wanast, „selgest” keelést hakatakse lahti rabelema, sest see tundub kulununa; temas on liig palju sõnu ja wähe sisu. Uue ütlemiseks otsitakse uut keelt, mis oleks rikas kõlast, aimetest ja kõiksugu warjunditest. Hakkab uute sõnade jaht, algab keele painutamine, mõnikord murdmine. Et aga noorte sisemine ilm enamaste tume on, siis puuduwad uutel sõnadel nii mõnigikord kindlad aimed ja ot-

situd warjundid kaowad udusesse hämarusesse, kuna loodetud kõla pealiskaudseks kõlinaks muutub, millele seesmiselt wähe wastamas. Wana sõnarikka keele asemel tuleb uus weel sõnarikkam, kuid siledam, rütmilisem, kõlalisem. Nõnda tekitawad noored selle asemel, et eneses hingitsewast uuest teistele teatada, nii mõnegi muige ja wanade rõõmuliku arwamise, et kõik jääb nagu enne. Noored teeksiwad targemine, kui nad oma sisemuse selgimist, heitumist ootaksiwad, kui nad esimesel tundetuhinal kohe rääkima ei kipuks: tundmustest hästi rääkida wõib alles siis, kui nad juba läbi kannatatud. Kuid noored on püsimatad ja uduste väljenduskatsete kõrwal lahutawad nad meelt häbematusesega wanade wastu. Hinges aga käärib ja käärib, udused aimdusel nõrguwad teadwuse läwe tagant selge waimu silma ette ja ikka kummedamalt lööb helisema muutunud aegade kell. Noored isegi kipuwad tema häält kuuldes nukru-sele. Neid wirgutawad uued noored, pärisnoored ja wanade poolt hakkab hääli kostma, et endistel noortel on ikkagi oma teenused.

Huwitaw oleks nüüd mõne näituse waral sellest aimu saada, mis noortes uut leidub ja missuguseid keelelisi abinõusid nad

uue esitamises tarwitawad. Selleks walime Gustaw Suits'i ja Willem Grünthal-Ridala wiimased teosed, kus juba nii mõnigi walminud wili maitstjat ootab.

II

On kiidetud Suits' i salmi painduwust, sitkust, metallist kõla, riimide uudust ja puhtust. Aga loowad ainult need omadused luuletaja? Kahtlane on katse tõendada, nagu oleks luule ainult omasugune keelega sünnitatud muusika. Minnakse isegi nii kaugele, et luuletama hakatakse keeles, mida sugugi ei mõisteta: laotakse tõepäraselt kõlawaid sõnu ritta. Aga luule iseäraldus muusikaga wõrreldes on just see, et ta mitte ainult muusika ei ole. Miks peaksimegi sõnadega muusikat tegema, kui seda helidega paremine wõime! Ainult halwad muusikamehed wõisiwad selle weidra mõtte peale tulla. See oleks umbes soowituse tao-

line kõlawa tiiwklaweri asemel endist klawessini tarwitusele wõtta. Keelt helide asemele seada on otstarbekohatu.

Muidugi ei peaks siit järeldama, nagu puuduks keele kõlawusel tähtsus, aga kõlawus suudab waewalt sõna tähenduse aset täita. Wõi, kui tahate — sõnale peab jätma tema wõimalikult suure ja sügawa tähenduse just sellepärast, et nõnda ta kõlawus suureneb. Ka helidel on ju oma tähendus, oma keel, mida peab mõistma; sellepärast meeldib paljudele lõõtsapill rohkem kui sinfonia orkester ja sellepärast kaldubki Tolstoi pealtnäha põhjendatud arwamisele, et külatüdrukute laul kunstlauljanna omast ilusam on.

Meie oleme sõnade tähendusesse ilmatu suured waimu- ja hingewarandused kogunud, nende kõla ütleb meile wõrdlemisi wähe, ehk olgu siis, et sõnu keegi iseäralikult hääldab. Aga wiimasel korral ei tule sõnade kõla kui niisugust arwesse wõtta, waid peaasi on hääldaja esitatud helid. Mäletan, kui imeliselt kord sõna „kodumaa“ Aino Tamme lauludes kõlas. Mitte et see sõna mulle kunagi seda püha ebakuju oleks tähendanud, mis ta mõnele õnnelikule näib olewat, waid lauljanna pidas *m'i* huultel kinni, wenitas, mis wenimata. Selle *m'i* eest

olgu lauljannale weel tänapäew pooled tema paljudest pattudest andeks antud! Ma ei wõi oma kodumaa-armastusega kiidelda, aga tõest', tõest' ütlen ma teile, mu armastus wõiks märksa kaswada, kui meil sarnaseid *mm*'isid rohkem oleks. Hakkan ma põhjusi otsima, miks just nõnda hääldatud *m* mulle meeldis, siis tuleb meelde, et esimesed kättepuutunud mänguriistad oliwad paberisse pandud kamm ja teraskeelne suupill; pärast tuliwad teised, aga harwa on nad nii ilusad olnud kui esimesed. Aino Tamme „kodumaa“ *m* tuletas nende suminat meelde, sumin aga jäljendas suure maa-mesilase lendu, kui ta kewadel läheb meele.

Weel rohkem mäletan ma juhtumisi, kus sõnade tähendus, nende põimitult keskendatud kogu-tähendus lõi unustamata silmapilkusid. Meelest waibus sõnade kõla ja ma andusin mingisugusele sisemisele, tähenduse loodud awaruste helinale, mille sünnitamises ainult muusika sedasama wõib. Näitusena wõiksin ehk nimetada Lermontowi Горныя вершины ja Goethe An allen Gipfeln ist Ruh'. Mõne lihtsa ja päris hariliku sõnaga nõiuwad laulikud siin imelise helewuse lugeja hinge ja helewus laieneks nagu terweks looduslikuks ilmawaateks, awarduks nagu omasuguseks ilmaks.

Aga ka terwete luuletajatega näib lugu nõndasama olewat. Kord meeldis mulle Schilleri ilm ja siis tundusiwad tema salmid nõtketena, painduwatena, tema riimid kõlawatena. Ei tea miks wõi kuidas, aga aastate pärast hakkas Schilleri ilmas pisut õudne ja nüüd kippus ka tema keele kõlawus teise tähenduse omandama: tundus ajuti, nagu jutlustataks suures kõmiseswas tõrres; tundus, nagu ei wastaks keele kõlawusele igakord otsitud sisemine helin. Goethe riik aga aina laienes, läks awaramaks, ulatades sinna poole ajalikkuse piirisid, ja ikka enam sulasiwad kokku wäline keele kõlaning sisemine hingeline helin. Schilleri pärast olin ma kurb, wäga kurb, sest ma tundsin, me peame lahkuma. Ometi olin ma teda armastanud ja oma armastust õppimise-, isegi tuupimiseohwritega tõendanud. Seda oli raske talle andeks anda: tehtud wiga oleksin tahtnud temale kätte maksta.

Wahepeal olen wanemaks saanud, aga ikka weel on tumenemas wõi warisemas igawikutähed taewakummil: aastad pole suutnud mind eksituste eest kaitsta. Ja ikka walusamalt hakkawad tunduma eksitused, ikka sügawamale lõikab kahetsus, iseäranis tänapäew, kus ajakeer nii paljude „südamed ja neerud“ läbi katsub. Nii mõnigi

ööpik on üle-öö riiakaks kukeks muutunud, nii mõneski arvatud loojas wabanenud peidetud äripäewlik kihulane, kes tüütawalt piriseb: „Wend, wend, anna werd.“ Tahaks nutta — nii wäike tundub nii mõnigi ilm, mida suureks peetud, — aga ei leidu pisaraid: nooruse kurbtusest on saanud tumm nukrus.

Meie oma luuletajatele pole ma kunagi sedawõrd läheneda saanud, mispärast? — ei tea. Kord lugesin ma õige palju Jakob Tamme „Ärganud hääli“, neid suurte osade kaupa peast mäletades. Mulle meeldis selle luuletaja lihtsus, otsekoheesus, sõnakehwus ja maamehelik kohmakus, mille taga peitub soe tundmus häbelikuna. Need jooned waldawad mind weel praegugi, aga nemad ei tähenda weel omapärast ilma, kus wõimalik oleks elada ja liikuda. Ikka tundub meie luuletajatele lähenemine sedawõrd kerge, et nende tõsise armastuseni ei jõua. Kättesaatus ja ligipääsematus on sagedaste ainukesed armuajed. Ja ulaaeg ning igawus. Kordoli mul igaw, igaw Prantsuse romanide lugemisest, hakates Paul de Kock'iga ja lõpetades Flaubert'iga. Siis tuli Gustaw Suits'i „Tulemaa“ ühes paari teise eestikeelse raamatuga. Need wiimased lugesin ma ühe sõõmuga läbi ja nemad olen ma unustanud;

„Tuulemaad” hakkasin ma pillidena sisse wõtma: hommikul ärgates oma osa, lõunauinakust wirgudes teine, õhtul und oodates kolmas. Ja lõpuks õppisin ma „Tuulemaad” armastama. Mitte ainult sellepärast, et Gustaw Suits'i salmides niisugune kõla ja rütmus leidub, nagu sõnades („Ühele lapsele):

*„Su hele naer mu tuppä äkki põikas,
Su hele naer
mu raamatute nukrust läbi lõikas
kui järwe aer”*

wõi et tema keel kõmisema pinnitud, nagu järgmistes ridades („Talwine hommik):

*„Näe, üle öö kõik udud hõbedaks on tahkund
ja ehtes helkiwas kui õnnes tardub kask.
On hääletuks jäänd wõsa, linnulaulud lah-
[kund,
kuid weretades lõõmab idataewa wask.”*

Kui nendes salmides teatud sisemist heinat wälimisele kõlawusele wastamas poleks, siis wõiksid nad kergeste õudselt kõlisewat kellukest meelde tuletada. Aga nendes on see, mis iseäranis lihtsalt järgmisest neljast reast wälja paistab:

*„So käe oma ohtjit kaknu
ja sälgä tõstnu toobripuud.
So kässi lehmä, peni laknu,
so oma poig es anna suud.”*

Nendes on hing, sügawalt tuntud helewus, mis sõnadel peatades aina süweneb ja laieneb.

Kui Gustaw Suits midagi muud poleks kirjutanud, kui oma „Kerko-kell'a”, kust need neli lihtsat ja sõnakehwa rida wõetud, siis ometi nimetaksin ma teda meie paremate, ei, meie kõige paremate seas. Kõik meie ema-armastuse-lauljad ja muidu-ema-ülistajad pole küünemusta-wäärtki puudutada osanud seda meie ema ja poja tõsist wahekorda, mis siin terwelt, nagu kiwisse raiutult esineb. Gogolil on midagi selletaolist: pojad tulewad koolist, wanem peab isaga rusikawõitlust tõenduseks, et ta sõjameheks juba kõlbab, ja siis minnakse sõjameheks saama. Ema, waene õnnetu ema ei räägi milleski kaasa, ta tohib ainult poegade peatsis istuda ja nutta, nutta, kui need magawad.

Esitatud salmid on luuletuste osad ja sellepärast ei wõi nad kõigi oma waldawate omaduste peale waatamata terwet, ümar-gust mõju jätta. Aga just selle terwe peale luuletustes juhiksin ma tähelpanekut. Juba suurematelt töödelt — näidenditelt, nowel-lidelt, romanidelt jne. — nõutakse teatud keskpunkti, kuhu kõik loodelõngad kokku wõdisewad; nõutakse omapärast meeoleu,

mille vastu ei tohi patustada ja mis oleks teose nõrgumata eluhallikaks. Palju enam tahaks seda kõike enamiste mõnerealiseks jäävast luuletusest leida. Siin on hiigla-keskendust vaja, kui tahetakse, et mikro-kosmoses makrokosmost aimama hakataks. Suuremas teoses pääseb maitstes ühise mee-leolu, koguhelewuse vastu patustamisest veel kudagi mööda, mõnerealises luuletuses ei lepita sellega kunagi.

Selles mõttes väga õpetlik on „Tuulemaas” Verlaine’i järele loodud imeilus

Walge kuu.

*On üle metsa
nüüd walge kuu
ja okstes sosin
käib otsatu
lehtede warjus.*

Mu armas, ainus!

*On nii kui walguks
suurt waigistust
ja õrnust alla
kõrgustest, kust
sirawad tähed.*

Oh õndsad tunnid!

*Kui sügaw peegel
on tiik täis wett,
kus paistab paju
must silhuett,
tuuluke nutab.*

Nüüd unistagem!

Lugedes ei leia ainustki ütlust, ainustki sõna, mis üleüldist mee-leolu, koguhelewust

kudagi riiwaks. Tundub, nagu wõiks kuuwalgust ilma pajudeta ja weeta niisama wähe oletada kui õndsalikku tundmust nendest lahutada. Üks tingib teise ja kõik sulawad lahutamata ühte. Õhus hõljuks nagu kerge fluid, mis kõike täidab, kõigest läbi immitseb, kõike oma õrnusega loorib ja sõna „sirawad” (harilik „särawad”) tahaks nagu oma i-ga selle peensust ja õrnust aimata lasta.

Niisamuti segamata wõib näituseks luuletust „Nebulosa't” maitsta. Seal wajutab lõpuriim „pakku-rakku” koguhelewusele oma kalgi, julma, armuta pitseri. Üle kahe hinge heidetakse mingisugune tume nõialinik, mille warjul weeretatakse ja weeretatakse nukrusepalli ning otsitakse wast lapselikus usus tema otsa. Aga pall wurab jalgade ees ja temal puudub ots ning äär. Alguses olin ma walmis pisukest tähendust tegema eelwiimase salmi wähe raske, läbi-paistmata ehituse kohta. Salm käib nõnda:

*„Kuid kadund paradiisi pääsmata
arm pelgus imet ootes asjata
öö kaugustesse kurbadesse pakku.”*

Aga pärast märkasin ma, et just siia salmi see wuraw nukrusepall on põimitud, see salm ise ongi nukrusepall. Weeretades

heliseb ja heliseb ta ja tähelpanemata muu-
tub helin haletsewaks undamiseks.

Aga mitte alati ei jää luuletaja wälja-
kutsutud koguhelewusele ustawaks; mõni-
kord segab ta teda sellega, et ta liig palju
ütleb. Lugege näituseks luuletust „Walge
käsi”. Ei saa kudagi unustada sõnu

*Wastu aknat tuistab lund:
ei saa und, ei saa und!*

Niisamuti jääwad meelde walge käe
kohta öeldud read:

*Nagu marmor, meistritöö:
wilgub ja walgub läbi öö!*

Lumi, uni ja käsi tunduwad painajali-
kult seotutena; ühe nägemine turgatab ka
teise meelde; üks kiigutab, kallistab, teine —
katab, matab ja mõlemad keerlewad une
ümber. Wiimases salmis lausub aga luu-
letaja:

*... waiki, wallatu mõttelend!
Homme on tõsiseid ettevõtteid,
mõeldakse jällegi talwemõtteid.*

Aga tõepoolest — mind kui maitsjat ei
huwita see põrmugi! Ehk missugune ette-
wõte wõiks tõsisem olla, kui uneta ööl nõn-

da nähtud ja tuntud walge käsi? Igawamaid, igapäewasemaid ettewõtteid leidub, mitte tõsisemaid, tähtsamaid. Jäetagu mind segamata esimeste salmide helewusele, sest sarnaseid silmapilkusid on wäga harwa.

Selles mõttes wõiks weel tähelepanekut juhtida luuletuse „Ühele lapsele” peale (eespool leidub tema esimene salm). Need kenad „kaks palmikut — kaks salmikut”, „aprilli urb — miks olen kurb.” Missugune wõltsimata nukrus on siin waldamata elurõõmu immitsenud, teda nagu aastad otsa wetitanud. Kõige oma mänglewa kerguse peale waatamata tunduwad rütmisammud lõpuks tinarasketena. Nagu puhutaks seebiwullisid õhku, aga kuldpärlid langewad helinal alla. Ainult teise salmi sõnades

ja silmad säravad (need ema mõskis)

on midagi mind segawat. Ühed ütlewad „suud pesema”, teised „silmi pesema” ja mõlemad mõistawad „silmnägu pesema.” Kui nüüd luuletaja ütleb „silmad säravad (need ema mõskis)”, siis annab ta sõnale „silmad” kahekordse tähenduse; esimene kord tähendawad nad tõepoolest silmi, millega waadatakse, teine kord — kogu silmnägu („need ema mõskis”). Mõnikord

omandab sõna niisuguse muutliku tähenduse waral iseäraliku lendwuse; nagu lastaks kajakas merele, kord wälgatab üks, seitsamast teine tiib sinetawas taewas. Aga siin segab mind kahekordne tähendus. Olen katsunud temaga harjuda, aga ei saa ega saa. Weel vähem olen ma aga luuletajaga peri, kui ta luuletuse lõpul ütleb:

*„Kuid wägitöö on leina naerdes kanda,
kuid wägitöö
on wilistades käia Lethe randa,
kui langeb öö.*

Milleks seda sõnadega awaldada, toonitada? Kogu luuletuse igast riimikõpsatusest, seebiwullipärlist heliseb see wägitöö; ta heliseb niisuguse warjamata otsekohesuse ja waikusega, et temast kudagi suurustades rääkida ei peaks tihatama. Ainult lapsed wast ei mõista, ei märka seda wägitööd, neile aga jäetagu õnnelik teadmatus.

Heameelega esitaksin weel näituseks, missuguse plastilise pildi mõne reaga wõib luua, järgmise salmi (Wärisewate haabade all):

*Üle niidetud luha hilised puhangud Tuule-
[maalt
aeg-ajalt haabade latwu weel libistawad.*

*Üle niidetud luha õhtu roidumises heinalised
koju lähewad rippuwate kaskede keskel.*

ja pööraksin siis korraks meid huwitawa küsimuse juurde tagasi: missugused on need abinõud, millega luuletaja äratähen- datud omadused salmis kätte on saanud ja kui suurt osa etendawad loomisetöös uued sõnad, uued keelewormid?

Et Gustaw Suits meil üks nendest on, kes uue otsimises ja leidmises kõige rohkem kaasa on aidanud, selles pole minul kaht- lust ja selleks ei taha ma tõendusit tooma ha- kata. Keda asi huwitab, see leiab tõendu- sed ise. Praegu puudutame teda kui luu- letajat, mitte niipalju hindamiseks, kui wast õppimiseks, maitsmiseks.

Me ütlesime juba kord, et noored selle uue awaldamiseks, mis neil südamel pakit- semas, uusi sõnu, uusi ütlusi, uut keelt ot- siwad ja meie endise keele mõnikord pea peale ähwardawad pöörata. Palju on Suits'i paremates luuletustes sarnast pead- pööritawat keelt? Iga tähelpanelik lugeja peab tunnistama: õige wähe. Küll tarwi- tab Suits uue ütlemiseks uut keelt, aga tema keele uudus ei peitu niipalju uutes sõnades ja tänini tundmata wormides kui kõigile tuttawate sõnade omapärasel tarwitami-

ses. Ja tarwitamisewiis on sagedaste lihtsus ise. Lugege näituseks „Walget kuud”. Kudas tahaksite keele weel lihtsamaks teha? Niisamuti lihtne on ka luuletus „Ühele lapsel” ja paljud teised. Sellepärast jääwad read nagu

*Mõnda ringi käind aastate kerilaud.
Jäänud helkide, kajade tuulehaud.*

puiklemata kohe meelde. Aga näidake meie teiste luuletajate töödest midagi, mis Suits'i salmidega kõlawuse, mõtte- ja helewuskeskenduse, rütmi ja kujutuswõime poolest wõistelda wõiks!

Kui sõnu wõiks helidega wõrrelda, siis peaks ütlema: Suits on üksikute tuntud helide omapärase ühendamise ja kordamise waral uued kõlad, uued akkordid loonud. Kui aga sõnades üksikuid wärwisid näha, siis wõiks öelda: wanade wärwide segamise, lahutamise ja ühendamise abil on leitud uued wärwitoonid, wärwiwarjundid, millest meil waremalt aimugi polnud. On aga sõnad wärwita kriipsud, mida joonistaja käsi weab, siis on Suits osanud paari joonega kujusid luua, mille esitamiseks enne palju paberit pidi määrima. Kuid sõnadel on kahtlemata osa helidest, wärwidest ja joonest, ning neid kolme on osatud nõnda

tarwitada, et tagajärjed sagedaste päris haruldastena tunduwad. Suits'i kõrwal oma keeleliste püüete poolest tuleb meelde Fr. Tuglas, iseärnis tema wiimasel arenemisejärgul (Popi ja Huhuu). Ka siin on aru saadud, et uued sõnad weel igakord uut keelt, uut wäljenduse-abinõu ei tähenda. Nii mõnegi Suits'i parema salmi ja „Popi ja Huhuu” keel tundub sedawõrt lihtsana, et imestama ajab, miks meil küll ammugi nii otsekoheselt ja wõltsimata pole räägitud. Aga katsutagu seda lihtsust jäljendada, ilma et keel oma kõla, rütmi, tüsedust, painduwust ja kujutuswõimet kaotaks — ilma et ta labaseks muutuks! Uute sõnade, sõnawormide ja kõnekäänude tarwitamine ning kõlisewate lausete rittaseadmine on mitu korda kergem kui selle lihtsa, tahaks öelda klassikaliku keele leidmine. Sellepärast ongi meil niipalju sõnaapostlid, sellepärast leidubki niipalju keelemurdjaid. Murda ja wõõraid sõnu tarwitada wõiwad ka need, kes ühtegi wõõrast keelt õieti ei mõista ja kes emakeeles nõnda wassiwad, et häbi lugeda. Wana, olewat, taguda, pinnida, teda kokku muljuda ja wenitada, sõnade tähendust süwendada, laiendada ja warjundada — see tarwitab rasket, kannatlikku ja püsiwat tööd. Ja mitte ainult tööd!

Kõigest ei saada tööga ega püsiwusega jagu. Iga töö nõuab lõpuks teatud jumalikku loomisesädemekest, seda wiimast aga ei saa ainult tööga kätte. Teda ei saa ka õpetada. Suits ja Tuglas isegi ei oskaks meile öelda, kudas küll „Ühele lapsele” wõi „Popist ja Huuust” nõnda wõib laulda. Sädemeke, mis neid sellele teele ajanud, seisab seal pool teadwuse läwe; ta on saladus teistele ja loojale omale; ainult loomise õnnelikkumattel silmapilkudel aimatakse teda, siis wäri-seb, hõõgub ta kogu waimus, hinges, kehas. Siit selgub ka see nähtus, miks küll Ed. Wilde weel neis aastates, kus meie mehed harilikult surnute wõi sonijate killas wiibi-wad, edenemise-, nagu uuestesündimise-wõimuline on. Tema on meie waeses ilmas üks nendest, kes oma rinnas saladust kan-nawad.

See saladus on ka Suits'il ajeks, kui ta asjadest omal wiisil rääkima hakkab. Kas mäletate, kudas meil isamaad ja tema loodust on kiidetud? Kes jõuaks küll kõik need „ilusad, kenad, armsad, õrnad, waiksed jne.” üles lugeda, mis paberile on pandud! Aga ikka kaebame meie, et isamaad ei armastata ja meie paremad pojad kaowad wõõrsile. Ehk tuletagem meelde, mis meil armastuse ülistamiseks on lauldud?

Missugused „sinised” silmad meie neiudel on olnud ja kui „kelmid” nad ise weel! Ning kõiksugu wooruseid! Mm—m! Imestad päriselt, et meil wanutüdrukuid leidub ja et wõõrsilt naisi toodakse. Suits'i luuletustes ei leidu midagi sellesarnast. Tema isamaa tundub inetuna, wiletsana, sest

Eestis sajab

hääletult roosteudude märga.

Ei siin haljast loorberipärga

wajuta keegi lauliku päha.

Saatustest troostitam sündida

laulikuks Eestis.

Tema isamaal

On kängus, maani längus maarjakased.

ja

- Musttuhat sääski surub soode üle.

Aga ikkagi on tema isamaa tõeste meie isamaa, sellest tundmusest ei saa lahti. Me wõime kurwad olla, me wõime kahetseda, et meil niisugune isamaa on, aga ometi tunne neme, siin on midagi, mis meid seob: isegi siunamisesse wõdiseb wõitmata õrnus. Suits'i neiudel ei leidu mingisuguseid kõrgeid ja imelisi omadusi, me saame nende kohta sagedaste õige wähe teada. Aga kui ta ütleb, et ta und ei saa käe pärast, mis

„küünarnukini paljas, walge“; kui ta ainult pilgust loeb: „Pead enam, enam armastama mind!“ wõi kui ta kadunud armastuse asjata otsimisel lausub: „Ja rändasime ainult jalad raku,“ siis on tundmus, et me nendest neiudest palju rohkem teame kui waremalt ohtral suul kiidetuist ja et nende nõrkustes palju enam inimlikku peitub kui ülistatud woorustes. Woorused on ilusad asjad, aga kui neid kiitma hakatakse, siis on selge: meie ees on wariser wõi õnnetu kahetseja, et ta õigel ajal pole julenud pattu teha. Missugune neiu ei muutuks wooruslikuks, kui tal lootus mehelesaamiseks hakkab kaduma! Ja missugune wanatüdruk ei õhkaks ilma langemise üle! Sa taewas, isegi wana-poistele hakkawad woorused külge. Sellepärast saawadki nad naeruwäärilisteks.

*

Kui „Tuulemaa“ ilmus, siis kõngutati mõnel pool nagu kahetsewalt wõi kaetsewalt pead, tundes, et siin lauldakse „muutunud laulu.“

Õige! „Tuulemaas“ on wäga wähe salmisid, mis wanu, ei, nooruse aegu meelde tuletawad, aga neid leidub siiski, näit. (Elagu elu):

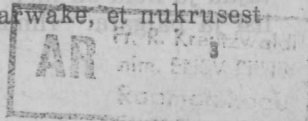
*Tuksata, noorus, kui maru, kui äike,
piitsana sähwata wanade üle.*

*Tule ja tõuse kui pilvedest äike,
loomise rõõmuga sütita süle!*

Päris otsekoheselt wõin ma tunnistada, et minul selletaoliste salmide wähenemise üle kuigi suurt kahju ei ole. Meil on seotud kõnes niipalju „üles, üles” ja „tule, tule” leelutatud, et ehk aitab juba. Ma jätaksin heameelega selle kasuliku töö parteimeeste, isamaalaste ja ajakirjanikkude hooleks.

Esitatud salmi taolistes tundub ikka mitte ainult noorus ja tema tuli, waid ka wanadest päritud komme — me peame luules midagi kiitma, ergutama, edendama. Keele kõlawuse, rütmi ja kaasakiskuwa paatose peale waatamata immitseb nendesse ikka weidi ebaluulelikku, mis turgatab meelde katsed üleskutsete, ergutuste ja ergutusrahade abil inimesi meelitada ihatud kirjanduslikku suurteost walmistama. Ülesanne on ju kerge, ainult hea hakkamine ja tõsine tahtmine puuduwad. Nii siis, mu poisid, asuge tööle!

Suits'i „muutunud” nukrates lauludes heliseb elus nii mõndagi kannatanud, nii mõndagi kaduwuse üle järele mõelnud inimese hing. Aga ärge arwake, et nukrust

ikka pessimismust peab järeldama. Siis oleksivad ju kõik suured luuletajad pessimistid. Nukrus ei tarwitsenud muud tähendada kui ainult süwenemist. Kuigi laulikule nukrus nii sügawale on lõiganud, et ta öelda wõib:

Ümber hoidmata päewade surnuaed,

siiski ei unusta ta selle ees tähendamata: „...Kastan lille...“ Tahaks hüüda: Терпи казакъ, атаманомъ будешь! ja juurde lisada: aga ära unusta lille, sest igal pool on — „raatma paed.“

Luuletaja lausub:

Ma laulan muutunud laulu...,

aga ta parandab kohe:

Ma laulan muutlikku laulu...

Tähendab: weel pole me sadamas. Ja „Maidellukestes“ leiduwad järgmised read:

*On hüüdnud mind teistsuguste kellade suu,
käi järel! kutsund Wabaduse jumal.*

Peab see ettekuulutus olema? Peab nooruse „elutulele“ wabaduse „elutuli“ järgnema? Peab luuletajast Wabaduse apostel saama?

Sellest oleks kahju. Apostlid on jutlustajad ja neid on meil nii kui nii küll, palgalisi ja palgata. Ilmas on sedawõrd ohtralt

hästi ja halwaste jutlustatud, et päris rõõm on luuletajas mittejutlustajat leida. Isegi niisugused kangelased, nagu Zola ja Bourget, saawad jutlustamisega ja patuste pööramisega igawaks ja ilmahiiglast Dostojevskit lugedes pead nukralt naeratama nähes, et ta mõttega ümber käib — ainult temal on õndsakstegew usk. Aga jumalate teed on imelikud: ühed õpiwad maitstes, teised kannatades; ühed saawad õndsaks patuga, teised wagadusega. Goethe ja Shakespeare teadsiwad seda ja sellepärast ei jutlustanud nad.

III

Mulle öeldi kord (wõimalik ka, et ma seda lugenud olen), et isegi mõttewaese kõlawa ja rütmilise salmi loomine nõudwat palju waewa. Ma olin sellega nõus, kuid teatud tagamõttega: mõttewaene, hingewaene salm ei taha kunagi kõlada, ta kõluseb ainult. Aga mäherdust jõudu peab siis oletama suure ja ulatawa aine ning wormi wastawasse wahekorda asetamises! See wiimane peaks meie auahnuseks saama. Aine on ebamäärane, raske, inertne, alles worm loob temast kunstilise väärtuse. Mida wõitwama aine me wormi teraspihtidesse surume, nii et ta lugedes wastupuiklemata, nagu iseenesest andub, seda roh-

kem on meil põhjust tehtu jäädawusesse uskuda. Nõnda sünniwad fatamorganilise plastilikkusega kujud, mis aastasajad elawaks jääwad: nad muutuwad ühes ajaga, ümbrusega. Igal ajajärgul on oma Karamasowid, Oneginid, Faustid ja Hamletid ja kord loodud kujudest paistawad nad nagu peeglist wastu. Nad on igal silmapilgul suremas, aga ei sure ära; nad on alatasa uueste sündimas, aga päris walmis ei saa nad kunagi, sest inimesesugu pole weel oma arenemisega lõpul. Niisuguseid kujusid wõiks kõrgemas mõttes realseteks, aga ka sümbolseteks nimetada. Midagi sellesarnast arwas wististe Goethe, kui ta ütles: Alles Vergängliche ist nur ei Gleichniss, ja teisel paigal (kiri Carl Ernst Schubarth'ile. Jena, 2. 4. 1818): Alles was geschieht ist Symbol. Möödaminew, siiski püsiw. See oleks nagu mingisugune tõsine realsus, mis wahetpidamata liigub, muutub, aga ometi ei kao. See muutumine ja nähtaw kaduwus wõib mõne kurwameelseks teha (tuletagem Greeka „nutjat“ mõttetarka meelde!), aga ta wõib ka trööstiks saada selles üürikeses ilmas, kui woolawuses, muutuwuses nähakse otsitud jääwat, nagu Henri Bergsoniga lugu.

Me peaksime üle kaswama sellest „tiri-liri'st”, mille tunnistateks on „Willem Grünthali laulud” ja paljud, paljud Tuglase warasemad teosed. Ütleme ühes Gustaw Suits'iga:

*ja suurtest sõnadest, suurtest sõnadest
ei olnud iial puudust*

ja naerame puhtasüdamliselt Ed. Wilde „Tokerjatega”, kus igawik katuserennis jookseb, murumunad suus (wististe oli see teisiti, ei mäleta enam). Noorus on ilus, aga sagedaste waatame nukra naeratusega tema poole tagasi — mitte tema wäljanaermiseks! Naeratagem siis ja astugem edasi!

Me olemegi astunud ja waewalt sellepärast, et Wilde „Tokerjad” kirjutas. Waadake Tuglase wiimaseid sammusid wõi wõtke Ridala „Kauged rannad” kätte, küllap te siis märkate, missugune tee mõne aastaga selja taha jäetud. Endisesse udusse hakkab nõrguma kristallset selgust ja kõlisewate kulinat asemele püütakse paigutada ideede helisew awarus, kujude plasti-likud jooned.

Aga lapsemängud ei unu nii pea, arm-
sad on nad! Küll ei leidu enam Ridala
„Kaugetes randades” „Willem. Grünthali

laulude" järgmisi wiguriwäntlisi winka-
wonkasid:

Tähti:

leegitsen wöö

ikka ja ikka

pikka

kauguste hämaras süles

tõuseb ja waob

.... ja kaob

üles

maailmade otsata helki

Wõi niisuguseid postilisi salmisid:

Tunnetes

tumedes

pisarad

jämedad,

pisarad

kibedad

walquwad,

aga weel „Kaugetel randadelgi“ puudutab kuulmeid ajuti endine häälikute ja sõnade kogukõla mõttetalt tunduw sillerdus. See oleks luuletaja kõrwas nagu mingisugune sirenide weetlew laul, mida ei saa ega saa unustada. Üksikuid häälikuid ja sõnu pillatakse kui külmi weetilkasid lagipähe, kuni sa karjuma hakkad.

Aga kõlinakude on õrenenud, terinenud. Mõnikord tundub, nagu oleks luuletaja kaduwa üle õhkanud ja ohkest sündis täht *h*; seda paneb ta igale poole, ka sinna, kus ta meie kirjakeeles waremalt kõrwaldatud (tänu taewale, nii kui nii ei häälda ju meie teda sõna algul — see on üks meie woorustest). Lugege näituseks: hõhk, hõilmed, huhtuma, haim, hõrn jne. Ridala leiab wististe *h*'s mõne järelkäijagi, aga waewalt wõiks see keelerikastust wõi muutust hääldamises tähendada. *H* on Ridala keele üks iseäraldustest, ma ütleksin — otsitud iseäraldustest. Tundub mõnikord, nagu tahaks Ridala oma sõnu *h* hääldamisega, hingastusega õhku puhuda, neile liblikalist kergust anda. Meelde tulewad sõnad: lõkatama, helendama, weretama, kilgendama, luilutama, wakatama, sillerdama, kulehtama, wälgendama, terendama jne. Need ongi need sõnaliblikad, mida päiksepaistel tahetakse lendama panna. Ajuti kipub liblikaid liiga saama, siis warjawad nad päikse ja loodawad kujud. Kõige halwem on aga, kui Ridala jäljendajad sõnaliblikaid lennutama hakkawad, ilma et neil sugugi päikest oleks: need on ebaliblikad.

Üleüldse on Ridala meie suurem sõnadearmastaja ja mõnikord näib, nagu wõiks

armastus tõepoolest haiguseks saada. Ridalale meeldiwad iseäranis wõõrad, uued sõnad ja wanad uues tähenduses. Selle poolest läheb ta Suits'ist ja Tuglas'est silmatorkawalt lahku, sest wiimased pinniwad peajasjalikult tarwitusel olewaid sõnu ja püüawad nende omapärase liitmise, kokkutagumise kaudu uute warjundite, sügawuste ja kummeduste poole. Ridala aga tarwitab ka seal uuendust, kus sellega wast keegi õnnelikumaks ei saa, näituseks (sõna „kohe“-poole, otsa poole):

*Wägi ürgas kohe linna,
Kaasas paterellid, kalid. . .*

(Merekuningad I, lhk. 84.)

On siin sõnal „kohe“ endine ajalik wõi uus tähendus (poole)? Alles wiies salm edasi lausub: „Linna tungis wõitja wägi“, nii siis pidi sõnal ikka uus tähendus olema. Lugegem weel järgmisi rdasid (Merekuningad II, lhk. 87):

*Laew laewa järke lõikas laine turje,
mis tantsisiwad lusti maakaar-eas,
kõik kandes kohe selga mõtteid kurje-
ja edenedes ruttu samas reas.*

Tahaksin peaaegu ühe mõttetarga kohta loetud sõnu korrata: ma peaksin oma mõis-

tust häbenema, kui ma selgeste aimata wõiksin, missugust pilti luuletaja siin tahab esitada.

Meil on sõna nõiduma, Ridala lisab juurde wõluma ja Soome hurmama; meil on sõna weri, Ridala lisab juurde Soome hurm (hurma) ja hurme (g. hurme); meil on sõna oda, odad, Ridala paneb selle asemele oja, ojad. Seda teades lugegem nüüd

*Lendsid ojad, käisid pallid;
punetasid wered, hurmad...*

(Merekuningad I, lhk. 84.)

*kui huisud nägid koge pagu, argust,
mis saksu ajas saksa weri hurm.*

(Merekuningad II, lhk. 89.)

On siis seotud kõne tõepoolest selleks, et seal nõnda sõnu ritta aetaks? Sarnasel korral ei tundu luuletamine mingisuguse woorusena. Halwad saapad on ikkagi weel saapad, halb luule polegi luule: teda ei saa maitsta.

Mõnikord kipub tundmus maad wõtma, et luuletaja isegi oma uusi sõnu pole täieste ära seedinud. Näit. meil on sõna kulu (wana rohi); Ridala tarwitab ajasõna ku-

l e h t a m a - k u l u k a r w a l i s e k s t e g e m a ; s õ n a i s e : m e e l d i k s m u l l e , m i t t e a g a j ä r g m i s e s s a l m i s . (M õ n i m ä l e s t u s , l h k . 69) :

„ . . . n i i i g a t s u s e d , m e e l e m õ t t e d k u l u s a r n a
[k u l e h t a w a k s
o n p i k k a e l u a r g i p ä i s u s w a l a s t a n u d . “

s e s t s i i n o n k u l e h t a w a i n u l t s õ n a d e k u l u s a r n a - k u l u s a r n a n e s e l e t u s j a a s j a t a t o r e d u s . W e e l h u w i t a w a m o n l u g u s e l l e l o o d u s e n ä h t u s e ä r a t ä h e n d a m i s e g a , m i d a f a t a - m o r g a n a ' k s õ h u p e e g e l d u s e k s n i m e t a t a k s e . W i i m a s e l a j a l t e k k i s m e i l n e n d e s õ n a d e a s e m e l t a r w i t u s e l e t e r e n d u s (u d u s e l t p a i s t m i n e , s e l e t a b R i d a l a) ; R i d a l a t a r w i t a b k a n g a s t u s - w a a s t u s - w a h a s t u s - t õ s t a t u n a p a i s t m i n e , n a g u l ä b i u d u (i k k a R i d a l a s e l e t u s) . W õ r r e l g e n e n d e s õ n a d e t ä h e n d u s t j a s i i s k a t s u g e , m i s s u g u n e p i l t t e i e s i l m a d e e t t e k e r k i b j ä r g m i s i r i d a s i d l u g e d e s (R a n n a m a a s t i s , l h k . 60) :

„ K a u g e l , w e t e k o h a l , w a a t e w e e r u l n ä i k s e
[ü i k s i k l a i d k u i k a n g a s t a d e s
o m a r a n d a d e j a w a b u a i d a d e j a m e t s a d e g a
[s i n e t a r w a t ;
m i l l e k e r g e d , h õ r n a d , u d u l i s e d j o o n e d , l a i -
n e p ä ä d e k i l g e n d a d e s ,
n a g u l ä b i h õ h u ü l i l o o m u l i s e s ä r a w a h a s t a -
w a d . “

Tähendama peaks siin, et kilgendus on — äkiline ebamääraste helkide andmine (R. seletus) ja ma lisaksin juurde, et kogu pilt, mida esitada püütud, mulle ainult — kilgenduseks jääb. Ka sõnad *terendus*, *wahastus*, *waastus* tunduvad kilgendusena ja wististe sellepärast, et meil tähendatud loodusenähtus ainult harwa ilmub ja siiski enamiste väga segaselt. Lõunapool, iseäranis mõnes kohas Italia rannal, olewat õhupeegeldus väga sagedane ja imeselge; seal on talle ka nimeks pandud *Fata Morgana* (*Fata=Fee=naishaldjas*; *Morgana*, tema nimi), tähendab umbes niipalju kui — naishaldja Morgana töö, loss, asukoht. Seega oleks nimetus niisama ilus kui loodusenähtus ise.

Sõna-armastuse waral lööwad „Kauge-
tel randadel” isegi Ridala paremad salmid
kilgendama) näit. (Kewade 6, lhk. 31):

*„Maa üle tuul käib, kewadine, lahe,
lõo heleteleb puhtas taewa sinas,
weed, tüüned, wiruta, on aiwa linas,
hõhk herk ja armas, hellitlew ja make.”*

Kõige pealt segab pilti see, et „maa üle tuul
käib” ja ometi „weed, tüüned, wiruta, on
aiwa linas.” Tuulega ju wirwendawad weed.
Kõige halwem on lugu „linas weega.”

Waiksetes wee aukudes ilmuwad weepinnale sagedaste helerohelised lehekaswud, mis wäga lina meelde tuletawad ja mida ka mõned weelinaks nimetawad. Oled sa nüüd kord niisugust „linas wett” näinud, siis seletab Ridala asjata, et tema „linas wesi” — peegelwaikist wett tähendab.

*

Uue ütlemiseks otsitakse uusi väljenduse-abinõusid, püütakse keelt rikastada. Ridala tahab looduse kohta meie luules uut awaldada ja tarwitab selleks wõimalikult palju uusi sõnu wõi wanu uues tähenduses. Eksitusena aga tundub tema teoseid lugedes arwamine, nagu tähendaks uus sõna, olgu ta mõnest murdest wõi wõõrast keelest pärit, alati keele rikastust. Hinge-, tundeilma sügawamaks, peenemaks, plastikumaks väljendamiseks puuduwad nii lihtsad ja kerged abinõud, nagu mõistuseilmas eriteaduste oskussõnade, nomenklaturide kokkuseadmine. Igal rahwal on oma erinew tundeilm. Sellele wastawalt peawad ka sellekohaste aimete äratähendamised kujunema. Ma tunnen soomlasi wähe, aga nende keele ja kunstiteoste järele otsustades leidub nendes palju wenimat, pikaldast, aeglast ja lapselikku, peaaegu lapsikut:

nende keeles sõidetakse nagu „leppse reega”. Rootslasi tunnen ma weel wähem, aga nende keel tuletab mulle meelde karjapoissi, kes külmal hommikul loomadega sohu lähed, kus ta püksisääred üle põlwede käärrib ja ühes lambatalledega mättalt mättale hüppab, et jalgu külma mudaga mitte määrida; aga ajuti wääratab hüppel jalg ning siis nagu kõliseksiwad mõne mätta warjul alles jääkillud. Ja kes ei mäletaks, mis suur keelemeister kord Inglise keele kohta ütles: mugi, mugi ja sülga siis wälja. Tõepoolest ongi inglased suured mugijad, suured purejad. Sellepärast pole wõõra sõna tarwituselewõtmine sagedaste kuigi tähtjas, kui me teda omapäraselt ära seedida, ümber tähendada ei suuda ja sellepärast tõendawadki, näit., sakslased, et paljud, paljud nende keelde esimesel õhinal kahmatud wõõrad sõnad imeruttu uueste on kadunud. Kasulikku tööd teewad niisugused sõnad siiski: nad näitawad tegelikult, et mis ühele hea, wõib teisele halb olla. Siinsamas peitub ka see wõimata raskus, mis omapäraste kunstitööde tõlkimisel tõkkeks ees seisab. Mitte asjata pole katsunud sakslased Gogolit ikka uueste ja uueste oma keeles esitada, ilma et nad rahuloldawaid tagajärgi oleksiwad kätte saanud.

Õige suure enesepettusena tundub ka arwamine, nagu tähendaks iseäralist keele rikastust see, kui olewate sõnade asemele wastawa tähendusega wõõrad wõi murdesõnad tuuakse, mis endist aimet ei süwenda, laieneda ega warjunda. Muidu oleks keele rikastamine üsna kerge asi: õpi meie üksikuid murdeid tundma, lisa nendele Wana kandlest ja Setu lauludest saadud sõnad juurde ning töö oleks toimes. Aga just Grünthal-Ridala teosed ajawad selle poolest ajuti päris tõsiselt mõtlema. Prantsusmaal elas kord kirjanik, kes kuiwa kainet keelt armastas; selle paremaks kättesaamiseks lugenud ta kirjutamise eel ikka seaduseraamatut. G.-Ridala armastab murdesõnu ja luuletamise eel loeb ta nähtawaste ikka nende tagawara läbi ning tuletab mõnusamad Soome keelest meelde. Eespool tõime tema töö tagajärgedest mõne näituse. Mind need näitused ei rõõmusta. Põhjus on üsna lihtne: lugege Wana kannelt wõi Setu laulusid, küllap te siis märkate, kui nukker-waene, ühekülgne ja pealiskaudne sealne aimete-ilm on! Juba see asjaolu, et meil lauljatena ainult naised esinewad, kes oma kodutarest kaugemale ei pääsenud ja kelle waimu- ning hingeilm wäerdumata selle tingimisega kokkukõlawalt pidi are-

nema, paneb mõtlema ja mitte lootusrikkaid oletusi hellitama. Nõndasama wõiksidwad ka tänapäew tarwitusel olewad murdesõnad waimu- ja hingeilma kujutamise süwendamises, laiendamises, peenendamises ja arendamises waewalt iseäranis suuri warahallikaid pakkuda: murdesõnad on enamiste harimata ja arenemata maarahwa omad. Nendel oleks wast ainult kapsli tähendus, kuhu meie loojad uueste awatud rikkused sängitawad. Selleks ootame oma mõttetarku — nad ei tarwitse sugugi kohe üleilmiliseks saada, — peeneid romanista ja luuletajaid, kes meie waimu ja hinge salajamatesse soppidesse sõnatuukritena julgewad alla laskuda. Muidugi pole tähtsuseti ka see üksikasjaline tüütaw keeletöö, mis meie wanu tänapäew nii sagedaste päid paneb raputama. Aga pole wigä, kül- lap me homme selle kõrwale jätame, mida täna halwaste tehakse. Selle tõenduseks wõib wististe iga arenenud keel olla.

*

Ridala ei looda mõnikord mitte ainult uutest sõnadest liig palju, waid ka asjade üleslugemiset; ta näib arwawat, et asjad juba pilti tähendawad, näit. (Nooruse ran- nad, lhk. 16):

*„Ja wana põllu aid, kesk kiwe augud, pilud,
wiis kohe muistse rannakõrtsi aherware;
aidweeres hõitsid rukkililled, põllu ilud.*

*Kuid teispool kõrtsi küündis lilleline kare,
mis metsa pardani ja allikani laius.*

Maa alanes, merd warjas lepa wõsa hare.”

Esitatud salmide taolisi on tähendatud luuletuses weel ligi kaksikümmend tagawaraks. Loed ja kordad, aga ometi ei saa mingisugust kogumõju, koguhelewust. Luuletaja on nähtawaste kodurannal istunud, aga puude pärast pole ta metsa, asjade pärast maastikku näinud. Niisamasugune lugu on näit. tema „Pühade-Kare’ga (lhk. 64). Nagu maaliks mõni kunstnik oma kallima tedretähelist wõi wistrikulist nägu, tippides märki märgi, laiku laigu kõrwale. Aga me tahaksime ju teada, miks need tedretähed wõi wistrikud tähtsad on. Ometi on nad seda mõnikord ja wõiwad näole omapärase ilu, kenaduse anda. Ed. Wilde ühes jutustuses räägitakse tedretähelisest neiust; ma olen jutustuse nime ühes neiu omaga unustanud, aga tedretähed ei lähe meelest ning mulle näib, nagu mäletaksin ma nende kaudu juttu ja neidu.

Loodus on tähtjas ja ilus, aga kui teda

kujutatakse, siis tahaksime, ikkagi teada, mida kujutaja temas tähtsat ja ilusat leidnud. Sedasama peab kodukohta ja terve kodumaa kujutuste ning kiitmistele kohta ütleva. Wiimasel ajal tehakse meil sage-daste juttu Saaremaast, üleüldse saartest, sealt otsitakse mingisugust Päriseesti algust. Aga sealne omapärane on endiselt tumedaks jäänud. Ka on kodukohta ja isatalu kirjeldatud, aga palju on see uut huwitust ärritanud? Küll jätaivad mitmed Ahogi teosed lugeja ükskõikseks, kuid paljudes mühab seal laan, kõmiseb kõrb ja wirwendab wõi wälgatab puude wahelt üksik metsajärw, mis paneb ihkama ja ilu ning õnne uskuma. Ehk mistarwis nii kaugele minna! Juhan Liw räägib kodukohast, mille taga järw kohab, ja waewalt unustame seda nii pea. Ah, kui seda metsa ees ei oleks!

Meil on wanematelt päritud imelik usk, et kõik on ilus, mis koduga ja kodumaaga ühenduses seisab. Aga kunstnikul pole sellest küll, et ta ise usub, ta peab ka teisi uskuma panema. Londoni udud on õudsed, aga waadake kunstnikkude nähtud udu-seid maastikka ja te hakkate ududest unistama, hakkate uskuma, et ainult uduses õhustikus asjad ilusad ja huwitawad pais-

tawad. Pilgu takistaja näib saawat läbi-
paistwuse teguriks. Ka meie paasliised ka-
darikud on õudsed, aga nendel on oma kurb
luule, mis hõljumas õhus ja immitsemas
hinge. Kadarikkudest on räägitud, aga
nende luulet pole tabatud. Kõige kenam
on ikkagi weel „W. Grünthali laulude”
„Kadarikus”, kus seda sõna ainult üks
kord meelde tuletatakse:

*Eha loidab tasa;
suur, nii imelik
kumab tumedana
kadarik.*

Me oleme nii kaua laulnud: „Ilus oled
isamaa!” et iga uus selletaoline teos, olgu ta
seotud wõi sidumata kõnes, hirmu- ja õud-
susewärid peale ajab! Kas me ikka weel
sellest ajajärgust üle pole! Tahaks üks-
kord ometi meest, kes kodumaad ja kodu
mehemoodi söimata, kiruda oskaks. Kui
wärskendawalt mõjuwad sellepärast Jakob
Tamme sõnad, kui ta lahkumisel julgeb
öelda:

*... Ei kodu pärast polnud kahju aimu,
Mis au, mis õnne andis mulle see.*

Wõi kui Gustaw Suits laulab:

*Õudne kui needmine ajalugu,
maha tallatud jõuetu sugu,
Kõwerad, küürad waenakased
juurtega, juurteta mädasoo mülkas.*

See on Eesti.

Ei, ei; mu armsad! Auhinna annaksin ma suuremale kirujale. Ma lepin alguses isegi wägisõnadega, kui nad aga hästi pihta käiwad. Meil on nii palju armastusest räägitud, et ainult wihkajaid söandame uskuda. Otsigem siis wihkajat!

Aga Ridala kiidab kodukohast rääkides. (Noorusmaa, Nooruse rannad). Kuidas ta ometi selle suure looduselauliku sõnad unustas, kes ütles: kiitmine tegewat looduse inetuks. Ja nagu kiitjad ikka, unustab ka Ridala ütlemata, mis kiidetawas ilusat, tähelpanemisewäärilist. Heameelega tahaks teda kiitmises peatada, öeldes: laulik, ära kiida ja õhka, waid kujuta nõnda, et lugeja kiidab; näed sa ilusat ja huwitawat, siis waatle seda nõnda, et ka meie sinu silmadega nägema hakkame, muidu — milles erined sa harilikus kiidu-trilltrallis? Wis-tiste peaksime oma kodumaa paremaks waatlemiseks teisele poole Wene suuri la-

gendikka wõi sinna poole Alpisid minema. Kaugelt hakkab isegi halb naine ja petis armuke paremas, vähemalt selgemas walguses paistma.

On toonitatud Ridala intimsust. Sellega wõib nõus olla. Aga tema ainuke intimsus peitub loodusewaatlustes, mujal igalpool tundub tema intimsus mõelduna, tehtuna. Inimestega pole Ridalal südamlikku wahekorda. Tema „Eleegia (ühele sõbrale)“ on ainult esimeses pooles, kus ta weel sõbra poole ei pööra, ilus ja läbi tuntud:

*Jo tühisedes wardad rasketena langewad
all tolmarates rehalates,
ja uudse wilja lõhna, turba suitsu magusat
on tunda küla tänawates.*

*On läinud suwi nii kui lapse süütu unistus
kesk mängumuru elamisi
ja kadunud kui õnneline sala ihaldus,
täis kahjutundeid imelisi.*

Et aga Ridala tõepoolest intimsena tundub, siis rikub tema paiguti asjata sillerdus ja uute sõnade tagaajamine ning kuhjamine maitsmist tuntawalt. Näib, nagu ei teaks laulik ise, et ta intimne on ja et intimsus lihtsust nõuab. Ridala armastatud maastikud on kõrbenud, paaslisel rannikul ja seal

on ta oma ainuga, loodusega ikka üksi. Aga kes hakkab oma ainuga, oma tagasihoidliku, kurwapoolse ainuga rääkides kõiksuguste keeleliste wigurite peale mõtlema? Ridala näib sagedaste ikka veel nii noor olevat, et ta õieti ei tea, mis ta ütelda tahab. Kuid on silmapilkusid, kus tal selged sõnad leiduvad, näit. (Kewade 6, lhk. 31.):

*Löök haljaks päikse rinnal ma jo tahe
ja metsi loorib sawu neeme ninas,
mis hargub nagu linik auru winas
ja täidab merede ja maade wahe.*

Wõi imetlegem järgmist salmi (Kewade 12.):

*Kuu varjab walgusega ehatähe
ja hülgab läbi taewa põhjatu
ja külwab tuhatwärwil lahe suu
ja heidab hõbe kettaid laine pähe.*

Omapärane waikne, tagasihoidlik ilu imbub ka järgmisest salmist (Rannamaastik):

*Keset lagendikku mõned pajupuhmad, sa-
[lapärased ja üksildased,
kusgi heinamaade kaewandu ehk soonetuse
[kaldal läheduses;*

*mõned ainsad, harvad noored lumivalge
 [tohulised leinakased,
 lahus teistest, maha jäetud omas raskemeel-
 ses üksilduses.*

Kui neid salmisid lähemalt tähele panna, siis näed, et ka Ridala mõne reaga selge plastiliku pildi lugeja silma ette oskab wisata, ja aimad, et tal hinges midagi sõnadele wastawat selget heliseb. Tekib tundmus, et loetut ikka ja ikka korrata tahaks. Huwitusega pole ka nähtus, et niisugustes salmides ei wõõrad sõnad ega omataoline sõnade kirjutuswiis iseäralikku raskust ei sünnita: kõik anduks nagu iseenesest. Üleüldse näib lugu nõnda olewat kõigi hästi tabatud wõõraste sõnadega; nad on kergeste arusaadawad ja ei unu enam. Selletaolisi sõnu leidub Ridalal nii mõnigi, näituseks: tauss (nepi tõug) l u i l u t a b (rahuliku häälitsemise nimetus); weed lailawad (käiwad ülesse ja alla); lōo heleteleb (laulab heledaste) jne. Iseäranis meeldib mulle — l u i l u t a b. See sõna ei jäljenda mitte ainult linnu häälitsemist, waid ka tema liigutusi, toimetust wee ääres. Ehk lugege sõna l e n t s i b (käib edasi tagasi) järgmistes riidades (Põud II.):

*Hallruugelt hergab taewas, sinkjalt meri,
mis üle laisalt lentsib koolnud tuul.*

Isegi sõnale „koolnud“ annab ta uue warjundi: see ei tähenda enam „surnud“, waid midagi „oimetu“ sarnast.

*

Ühte märkust ei saa Ridala luuletuste kohta, olgu nad head wõi halwad, tegemata jätta, nimelt: nendes ei leidu mingisugust ainelist tulu ega kasulikku juhatust, isegi tarkust ei õpetata nendes. Ja et tema paremad salmid kõik loodusele on pühendatud ning et nende wõõrastaw keel nii mõndagi hirmutab, siis jääwad tema teosed wististe kauemaks ajaks nende hulka, mis kahesajale kirjutatud ja mida wast ainult kaks loewad: inimesi huwitab ju loodus enamiste ainult niipalju, kuipalju nad teda jõuawad ära seedida. Sellest on muidugi kahju, sest loodust wõib ka ilma seedimata maitsta ning Ridala laulud pakuwad selleks nii mõnegi wõimaluse.

Ridalale on ette heidetud, et tal kirk puudub; see on maitseasi, õigem — ebararusaamine loodusest ja tema lauljast. Ega ometi põhjamaalises looduseluuletajas lõunamaalase kulu- wõi kadakatuld pea otsima. See tähendaks küldnokale ette heita, et ta niisamuti ei karju nagu kurg, tunnewad

ju mõlemad oma luus-lihas kewadet. Aga nõnda peaks lõpuks sellele õiguse andma, kes ütles: „Goethe meeldib mulle vähem kui Anton Suurkask ehk küll see mulle põrmugi ei meeldi.“ „Kuidas nii?“ küsitakse. „Näh, Anton Suurkask kirjutab ju maakeeles, Goethe aga Saksa keeles, millest mul aimugi pole,“ wastab mees oma „moorkoppi“ popsidest ja „waltsturakat“ edasi lüües.

Loodusesse wõib kujutada kirewõdinaid niristada, aga temasse süwenedes wõib ka waikseks saada ja unelema hakata. Ridala näib unelewat ja uneledes muutuks ta nagu isegi looduseosaks, mis keeletu ja teadwusetu. Kõrwaliseks jääb kirgede lõõm ja wõitluse wiha, jääb järele ainult kõike täitew, mänglew olemine, mis wast järgmistes ridades awaldub (Kewade 5.):

*Ja ilu helin täitis karja raa
ja inimeste elupaigad, aiad, majad
ja kauge laane põue tumeda.*

wõi (Kewade 6.):

*Ja iha täidab linnu, kala maimu.
Kõik nagu jõu küllusesse härkab,
mis waldab were, närwid, meeled,
Iwaimu.*

Kui me loodust waadeldes näeme, kuidas torm huludes ja häwitades tõttab, kewadi-

sed wood omale teed murrawad ja ilmade süstemid piirita awaruses keerlewad, siis wõime ju nende salajast püsimatust tahtmiseks, isegi kireks nimetada, aga waewalt oletame nendes inimlik-teadwuslikku tahtmist ja kirge. Ennem tahaksin sinnapoole kalduda, et me ka inimest looduseosana hakkame nägema, kus waimu teadwuslik osa tühise toredusena tundub, mis inimesesoo ajesid kaugeltki sel määral ei tingi kui just see, mis seal pool teadwuseläwe peitub. Sedasama peaksime wististe kannatuste ja rõõmude kohta lausuma. L. Andrejew kirjutas Wene-Jaapani sõja ajal „Punase naeru“ ja esitas tuhanded, kümned tuhanded surnukehad, aga ta ei rabanud kedagi jalust: täiskaswanute surnukehasid nähes oletame, et nad teadsiwad, miks nad kannatasiwad ja suriwad. Kirjanik oleks oma eesmärgile wististe lähemal olnud, kui ta meile wäeti lapse surnukeha oleks näidanud — angunult, kangenult lamamas, teadmata, miks wõi mistarwis tema olemise rõõm, olemiseõnn katkestati. Kas mäletate seda unustamata mõju, mille lugejasse jätab Shakespeare kujutatud laste kägistamine asemel wõi Dostojewski esitatud lapse tapmine ema süles? Niisamuti on lugu laste rõõmudega. Miks peame lapseaastaid

õnnelikumaks elueaks? Et me teadwuseta maitseme, et me teadwuseta õnnekarikast jooime. Ja kas wõib üleüldse teadwuslikku sügawat õnne olla? Miks waikiwad kõige õndsalikuma õnne osalised? Ehk mis on mitmes teisendis kujutatud paradiisid oma igaweste orikatega, pehmete waipadega põõsaste wilus ja lõpmata kiidulauludega? Kes wõiks teadwusega igaweste orikat süüa wõi pehmel waibal istuda, ilma et tal igaw hakkaks wõi ilma et ta ära tülpiks. Ka siin peitub mingisugune teadwuseta olemiseõnn, iha loodusesse uueste tagasi pöörata. Me kanname salaaimeid kaasas, et meid emakese-looduse sülest kistud, kuhu enam enne wiimast lahkumist teed ei leia. Sellepärast niriseb sügawamatesse loodusewaatlustesse ikka unistawat nukrust.

Nõnda uimlesin ma Ridala paremaid loodusekujutusi lugedes. Aga ühte tundsin ma: tähendatud ema-sülle igatsewat nukrust ei tabanud ma „Kaugetel randadel” mitte, nagu oleksiwad kaugedki rannad alles liig lähedad. See pole etteheide, waid katse piiri tõmmata. Ma olen rahul, et loodust inimlikkude woorustega ei jätkata, et temale olemiseõnnelik ükskõiksus jäetakse. Kord oleksin tahtnud inimeste kirgi

ka looduses näha. Mäletan, kui üllatawalt, otse jahmatawalt mind puutus Hans Laipmani Koit ja Hämarik, kui ma neid paljude aastate eest esimest korda nägin. Misugused waiksed, rahulikud, nagu päris ükskõiksed näod! Seda pidasin ma siis suureks puuduseks: noorukesed saavad ju aasta pärast teineteise silmile, miks ei tõmble siis ainuski muskel nende näos? Wähemalt lõpmata nukrust oleksin tahtnud nende pilkudest lugeda. Ja silmade ette kerkis Laokooni poja nägu (kumba, olen unustanud, aga wististe selle, kelle näoilmes on laienemas piirita lootusetus). Weel mõni aeg waatlesin ma eha ja koitu, lootes sealt leida nägude selgitust.

Nüüd ei tee ma enam Laipmanile etteheiteid, küll aga Weizenbergile, kelle Koit käe taewa poole tõstab ja kelle Hämarik nagu häbenedes maha waatab. Mu armas, milleks see häbenemine, kuigi sa alasti oled, ega sa ometi tea, mis moral ja patt on? Ja sina, noormees, miks tõstad sa silmad nii kõrgele? Kardad sa pilkudega oma ainu neitsilikka liikmeid riiwata? Ära karda, mu poeg, ta ootab su silmi ja sinu pilgud täiendawad olemiseõnne! Oleksin mina maalija, siis teeksin ma hõõguses waluwa

pilwerünlise taewa ja muud mitte midagi. Aga pilwed paneksin ma lõõmama wärwiwarjundites, nii et neid waadeldes silmad hargnewaid näojooni hakkawad aimama, mis aina selgiwad ja selgiwad. Ja oleksin ma luuletaja, siis looksin ma mingisuguse eeposetaolise teose, täis olemiserõõmu eha-kurdet ja koidulõket. Aga tähelpanemata sikutaksin ma kõige selle lõkatawa õndsuse üle nukruseliniku; mitte Koidu ja Hämariku moodustamiseks, waid et aimata lasta, mäherduse ärdusega meie, surelikud, nende õndsusest uneleme.

*

Kuid ma pole maalija ega ka luuletaja, ma olen ainult maitsja ning armastan loojaid. Ei ma kirjuta õpetamiseks ega tõestamiseks, waid ainult oma lõbuks. Nii mõnelegi minu reale wõib wastu waielda, teda ümber lükata, aga maitsjale teeb see wähe meelehärma. Tuleb aga weel see meelde, et ilmas just tõdesid ümber lükatakse ja et niipalju inimeste ning jumalate tarkust naeruwääriliseks on saanud, siis pole kuigi suur rõõm poolehoidjaid leida, ja tark olla on weidi naljakas. Ütleksiwad waadeldud laulikud ise etteheitwalt: „Sa eksid, unustades tähtsat ja toonitades kõrwalist, tehes woorusid wigadeks ja wigu woorusteks“,

siis sõandaksin wastata: „Nõnda on maitsjad oma eksimatuses ennegi talitanud. Aga oodakem, ehk muutume, küllap siis kirjutame ja maitseme teisiti.“

See oleks soovituseks, mis eelmiste ridade algul peaks seisma.

Kirjastuse-ühisuse „Maa“ raamatud.

(Täielik nimekiri 1911—1914.)

Eesti algupärane ilukirjandus:

E. Aspe	Novell Eesti lähemast minevikust	Rajude. 45 kop.
F. Karlson	Kalewipoeg ja Sarwit. Kallurwalla legenda.	1 r. 35 kop.
R. Kotsar	Jutustused maalt ja linnast.	Paigulised. 75 kop.
Karl Rumor	Novellid.	Sääsed tormis. 80 kop.
Karl Rumor	Eumiste kõrguste poole.	80 kop.
M. Sillaots	3 pikemat novelli.	Algajad. 90 kop.
M. Sillaots	Pikem jutustus Tallinna elust.	Anna Holm. 1 r. 50 kop.
M. Sillaots	Kirjeldused laste elust.	Lapsed. 60 kop.
Eduard Wilde	Draama.	Sabamata ime. 1 r. 35 kop.
Eduard Wilde	Lõbumäng.	Pisuhänd. 1 rbl.
Hella Wuolijoki	Draama.	Talulapsed. 1 rbl.
Hella Wuolijoki	Pikem jutustus Eesti tülast.	Adutagused. 1 rbl. 10 kop.
Mait Metsanurk	Pikem jutustus Eesti ajakirjanikkude elust.	Drjad. 1 rbl.

Walitud tõlked Soome ja Põhjamaade uuemast ilukirjandusest:

Juhani Aho	W. Grünthali ja J. Lawiku tõlge.	Laastud II. 75 kop.
Juhani Aho	Kuulus Pariisi jutustus, J. Lawiku tõlkes	Äiti. 75 kop.
Wäinö Kataja		Kroonutorpar.

Jutustus Soome kilaelust. Ed. Birgo ja Leeni Ploom- puu tõlkes.	65 kop.
Eino Leino	Noor naine.
Ed. Birgo tõlkes.	75 kop.
L. Onerba	Murdjooned.
Ed. Birgo tõlkes.	75 kop.
August Strindberg	Dunane tuba.
Leeni Ploompuu tõlkes.	1 r. 50 kop.

Perekond ja kodu:

Prof. Ad. Czerny	Arst lojse kasvatajana.
Dr. A. Lääsi tõlkes.	75 kop., kalliskoridites 90 kop.

Kunstnik Paul Burmani 2 pildiraamatut:

1. Koduloomad.	Metsloomad.
Kolmewärvitriikl, toredal paberil. Loomade nimed 4 keeles.	Hind kummagil 50 kop.
Mööblid	31 mööblijoonistust 5 toa jaoks
Soome stiilis, Soome paremate kunstnikkude joonista- tud.	1 rbl.

Seerias „Eesti põllumehe kodune ülitool“:

A. Hanko	Ühistöö 1. 25 kop.
Loomaast A. Oit.	Koduloomade terwishoid ja sünni- tamiseabi. Hind 75 kop., köites 85 ja 95 kop.
Mag. Lauri Kr. Relander.	Kodujänesete pidamisest. 40 kop.
K. Tonkmann.	Segelik juurviljakasvataja. 45 kop.

Päewasündmused:

Alfr. Jotuni	Eürgimaa ja Balkani rahvad.
Ed. Birgo tõlkes.	65 kop.

Memuarid:

M. Martna	Küllast.
Mälestused ja tähelepanetud Eesti küllast a. 1860.	80 r.

-105

Ar 915
Tammisare

Hind 25 kop.